

بررسی برخی اثرات تاسیس شرکتهای تعاونی تولید در شهرستان ممسنی

بهاء الدین نجفی

استادیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

تا ریخ و صول، سیزدهم مرداد ماه ۱۳۶۱

چکیده

بمنظور یافتن الگوی مناسبی جهت از نوسا زمان دادن بهره برداریهای دهقانی در ایران تعدادی شرکت تعاونی تولید روستائی با حمایت دولت تاسیس گردید. نتایج مطالعه ای که بر روی دو شرکت تعاونی تولید در شهرستان ممسنی انجام گردید، نشان می دهد که این شرکتهای در زمینه های اقتصادی موفقیت های چندی داشته اند. درآمد کشاورزان در سه سال پس از تشکیل تعاونی بمیزان ۸۸ درصد و بطور متوسط سالانه ۲۹ درصد افزایش داشته است. عملکرد در هکتار محصولات اصلی بنحوقابل ملاحظه ای افزایش یافته، بطوری که میزان افزایش در گندم آبی ۵۰ درصد و در برنج ۴۷ درصد بوده است. اثرات دیگر تشکیل تعاونی های تولید، افزایش مهاجرت بود، بطوریکه ۴۱ درصد از اعضاء اولیه به نقاط دیگر مهاجرت نمودند. علیرغم پاره ای موفقیت های اقتصادی، این شرکتهای با مسائل جدی، مانند ضعف بودن میزان علاقه و وفاداری اعضاء به شرکت روبرو گردیدند.

مقدمه

یکی از مسائلی که در کشورهای در حال رشد پس از تقسیم اراضی مطرح می گردد، مسئله سازمان دادن دوباره تولید بگونه ایست که بتواند به افزایش تولید منجر گردیده و درآمد کشاورزان را افزایش دهد. در میان اقتصاددانان کشاورزی، این اتفاق نظری وجود دارد که تقسیم اراضی بتنهائی کافی نیست و بایستی دهقان تازه صاحب زمین شده از لحاظ مالی و فنی مورد حمایت قرار گیرد. در واقع موفقیت یک برنامه تقسیم اراضی بایستی در رابطه با اینگونه برنامه ها مورد ارزیابی

قرار داد. پس از تقسیم اراضی که بسال ۱۳۴۱ آغاز گردید، اقداماتی در جهت تجدید سازمان تولید و ایجاد واحدهای بزرگ بعمل آمد که چون متکی بر بینش درستی نبود، با شکست روبرو گردید. از جمله این اقدامات می توان از تاسیس شرکتهای کشت و صنعت در خوزستان و ایجاد شرکتهای سهامی زراعی نام برد (۵). شرکتهای کشت و صنعت خوزستان که با مشارکت و سرمایه گذاری خارجی تشکیل شده بود، بسال ۱۳۵۴ دچار رکود و ورشکستگی گردید و شرکتهای سهامی زراعی، بسال ۱۳۵۷ پس از انقلاب اسلامی بنا به خواست سهامداران منحل

گردید. عدم رضایت سهامداران از شیوه مدیریت اینگونه شرکتها و استفاده از اعمال زور و اجبار در تشکیل شرکتها از عوامل عمده انحلال این شرکتها بود (۶).

بسال ۱۳۴۷، چهار سال پس از تشکیل نخستین شرکت سهامی زراعی، مسئولین وزارت تعاون و امور روستاها با این نتیجه رسیدند که توسعه این گونه شرکتها به سبب مقاومت دهقانان و همچنین هزینه زیاد ایجاد آن با محدودیت شدیدی روبرو می باشد. بهمین رو اندیشه تشکیل شرکت های تعاونی تولید پدید آمد و تجربه ای در این زمینه انجام گرفت. بر طبق آنچه در قانون تاسیس شرکت های تولید آموده، هدف از تشکیل این شرکتها عبارت بود از: یکپارچه ساختن زمین های مزروعی، آشنا ساختن کشاورزان با شیوه های تازه تولید، توسعه منابع آب و خاک و افزایش اشتغال از طریق توسعه صنایع روستائی که در نهایت با افزایش تولید و درآمد کشاورزان منجر می گردید (۲). یکی از مزایای شرکت تعاونی تولید بر شرکت های سهامی زراعی آن بود که اعضاء حق استفاده از زمین و مالکیت خصوصی را از دست نمی دادند، بر طبق قانون کشاورزان که به عضویت تعاونی در می آیند، مالکیت خود را بر قطعه زمین خویش حفظ کرده، ولی بایستی بطور گروهی به کشت و زرع بپردازند. در عمل کشاورزان به گروه های ۱۵-۱۰ نفری تقسیم گردیده و برای هر گروه دوالی سه قطعه زمین جهت کشت در یکسال زراعی در نظر گرفته شده است. هر گروه بطور دسته جمعی زمین را کشت کرده و درآمد حاصله بر حسب میزان زمین، و کارمیان اعضاء

تقسیم می گردد. تعیین سیاست کلی و خط مشی شرکت بر طبق قانون بعهده مجمع عمومی گذاشته شده است و تصمیم گیری در امور جاری شرکت بر عهده هیئت مدیره می باشد. در عمل تصمیمات بوسیله مدیر عامل آن که معمولاً لیسانس کشاورزی و کارمند وزارت کشاورزی می باشد، اتخاذ می گردد.

بسال ۱۳۴۷، در آغا زبرنامه عمرانی پنجم، چهار رده شرکت تعاونی تاسیس شده بود و چنین برنامه ریزی شده بود که تا پایان برنامه پنجم این رقم به ۶۰ برسد، ولی این هدف تحقق نیافت و بسال ۱۳۵۱، تنها ۳۹ شرکت تشکیل شده بود (۱).

مواد و روشها

جهت بررسی برخی اثرات تعاونی های تولید، دوش شرکت تعاونی گچگران و فهلیان در حوزه شهرستان ممسنی در استان فارس که از نخستین شرکت های تاسیس شده بودند، بسال ۱۳۵۷ مورد مطالعه قرار گرفت. شرکت تعاونی گچگران از پنج قریه بنا مها آبیان، شهلکی، شیر اسپاری و سراب و یک مزرعه بنا م نوبندگان و شرکت تعاونی فهلیان از چهار قریه فهلیان علیا، فهلیان سفلی، گره فهلیان و چابک بسال ۱۳۵۴ تشکیل گردید (۳). در ابتدای تشکیل این دوش شرکت، تعداد اعضاء بالغ بر ۳۳۰ نفر بوده و بتدریج با افزودن اعضاء جدید به ۷۰۶ نفر بالغ گردید. در زمان مطالعه اعضاء رسمی شرکت به دو گروه فعال و غیر فعال تقسیم می گردیدند. گروه فعال شامل ۲۹۷ نفر می گردید که عملاً بکار زراعت اشتغال داشتند و بقیه اعضاء کسانی بودند که یا به نقاط دیگر مهاجرت نموده و یا ضمن اقامت در ده

ناراضی بودند. هما‌نطور که گروهها از لحاظ تعداد افراد نابرابر بودند، از نقطه نظر میزان زمین نیز اختلاف داشتند. میانگین اندازه زمین هر گروه ۳۵ هکتار بود. بیشتر زمینها تسطیح شده و با برطرف ساختن موانع یکپارچه گردیده بود. هر گروه بوسیله یک سرگروه اداره و برنامه ریزی جهت تولید محصولات بوسیله مدیر عامل و با همکاری سرگروهها انجام می‌گردید. عملیات زراعی هر گروه مستقیماً " انجام می‌گرفت و تعاونی‌ها ده‌های لازم مانند ماشین‌آلات کودهای شیمیایی و سموم را تهیه کرده و خدمات ماشین‌ها را به اعضا عرضه می‌کرد. هزینه‌های این نهادها و خدمات پس از فروش محصول از طریق شرکت، از درآمد حاصله کسر می‌گردید. درآمد حاصل هر گروه بر اساس سهم زمین و کارمیان اعضا تقسیم می‌شد. آن دسته از اعضا که تعاونی را ترک گفته و یا قادر به کار کردن نبودند، بر حسب میزان زمینشان بخشی از درآمد دریافت می‌داشتند.

افزایش درآمد: یکی از هدفهای تاسیس شرکت تعاونی افزایش درآمد اعضا آن بوده است. در جدول ۱ درآمد اعضا در تحت نظام بهره‌برداری فردی بسال ۱۳۵۳ و نظام تعاونی بسال ۱۳۵۷، سه سال پس از تشکیل شرکت نشان داده شده است. چنانچه در جدول ملاحظه می‌شود، درآمد اعضا در طول سه سال، ۸۸ درصد، و بطور متوسط ۲۹ درصد در سال افزایش یافته است؛ اما هر چند درآمد افزایش یافته همه اجزاء درآمد یکسان اضافه نشده است، درآمد حاصل از دامداری به نحو قابل ملاحظه‌ای بمیزان ۱۳۹ درصد افزایش یافته است. کارگروهی

زراعت را ترک کرده و کارهای در خارج از مزرعه انجام می‌دادند و یا افراد پیروازکار افتاده را شامل می‌شدند که قادر به شرکت در امور زراعت نبودند. از گروه فعال ۲۹۷ نفری یک نمونه ۵۸ تائی به روش تصادفی انتخاب، و با آنان با استفاده از پرسشنامه مصاحبه گردید. علاوه بر این با مدیران عامل شرکت‌ها که کارشناس وزارت تعاون و امور روستاها بودند، جداگانه مصاحبه شد و علاوه بر مصاحبه با بازدید و مشاهده بوسیله محقق، وضعیت شرکت‌ها مورد مطالعه قرار گرفت. پرسشنامه‌ها حاوی سئوالاتی درباره چگونگی سازمان تولید تعاونی، نحوه فعالیت و مشارکت در گروههای تعاونی، میزان عملکرد و درآمد حاصل از محصولات و رشته‌های فعالیتهای مختلف و همچنین نظریات اعضا درباره شرکت و مسائل و مشکلات موجود بود. بسال ۱۳۵۳ قبل از تشکیل تعاونی‌ها مطالعه‌ای بوسیله واحد تحقیقات روستائی وزارت تعاون و امور روستاها در مورد وضعیت زارعین دهات مزبور بعمل آمده بود. جهت مقایسه وضعیت زمان مطالعه با وضعیت ما قبل از نتایج مطالعه مزبور استفاده گردیده است (۴).

نتایج و بحث

سازمان تولید در شرکت‌های تعاونی زسی گروه تشکیل می‌گردید. میانگین هر گروه ۱۰ نفر بود. کوچکترین گروه ۵ عضو، و بزرگترین گروه مرکب از ۲۱ عضو بود. هر چند کوشش می‌گردید که خویشاوندان و دوستان نزدیک در یک گروه جای داده شوند، ولی ۳۵ درصد از کشاورزان از بزرگ بودن گروه

وتقسیم کار فرصت بیشتری برای اعضاء فراهم ساخته، تا دامداری را توسعه دهند. افزایش کار درخارج به میزان ۹۱ درصد نیز از همین پدیده ناشی می شود. برخی از کشاورزان تعدادی درخت مرکبات

جدول ۱- ترکیب و تغییرات درآمد خانوار اعضاء تعاونی تولید در دو نظام بهره برداری فردی و تعاونی بر اساس قیمت های سال ۱۳۵۷ (۱۰۰۰ ریال)

ترکیب درآمد					
محصولات زراعی	دامداری	باغداری	کاردرخارج	جمع	
نظام بهره برداری فردی (۱۳۵۳)	۹۸/۹	۶۲/۹	۷/۶	۳۳/۳	۲۰۲/۷
نظام بهره برداری تعاونی (۱۳۵۷)	۱۵۴/۹	۱۵۰/۱	۱۳/۲	۶۳/۵	۳۸۱/۷
اختلاف	۵۶/۰	۸۷/۲	۵/۶	۳۰/۲	۱۷۹/۰
تغییر (درصد)	۵۷	۱۳۹	۷۴	۹۱	۸۸

مانند دامداری و باغداری کوشش بیشتری نموده اند.

یکی از اثرات قابل ملاحظه تشکیل مزارع تعاونی، رها شدن مازاد نیروی کار در نتیجه استفاده بیشتر از ماشین و همچنین کار دسته جمعی می باشد. برخی از اعضاء به نقاط دیگر مهاجرت نموده و برای افرادی که در مزرعه باقی مانده اند امکان بیشتری جهت انجام کار فصلی درخارج از مزرعه فراهم گردیده است.

افزایش بهره وری زمین: در نظام بهره وری تعاونی، چنانچه جدول ۲ نشان می دهد، مساحت زمین مزروعی هر عضو و عملکرد در هکتار محصولات اصلی زراعی در نظام تعاونی افزایش یافته است.

داشته که پس از تشکیل شرکت به سبب کار بیشتر بر روی باغ درآمدشان بمیزان ۷۴ درصد افزایش یافته است. هر چند درآمد حاصل از تولید محصولات زراعی ۵۷ درصد افزایش نشان می دهد، در مقایسه با سایر اجزاء درآمد، از رشد کمتری برخوردار بوده است. این موضوع حاکی از آنست که قسمت عمده منافع حاصل از تشکیل شرکت بطور غیر مستقیم و از طریق وقت اضافی بوده که کشاورزان بدست آورده و آنرا به کار درخارج یا دامداری و باغداری تخصیص داده اند. شاید توضیح دیگری که برای این امر می توان داد آنست که چنانچه پس از این خواهیم دید، به سبب غالب بودن تمایل به کار فردی در میان اعضاء، آنان در رشته فعالیت های شخصی

میانگین سطح زیرکشت هرکشا ورز از ۲/۹ هکتار
در نظام فردی به ۵/۳ هکتار در نظام تعاونی افزایش
یافته و عملکرد محصولات اصلی، بعنوان معیار بهره‌وری
زمین، چنانچه در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، بطور قابل

جدول ۲- مقایسه عملکرد در هکتار محصولات اصلی در دو نظام بهره‌برداری فردی و تعاونی

محصول	بهره برداری فردی		بهره برداری تعاونی		افزایش عملکرد در هکتار (درصد)
	میانگین زمین زراعتی هرکشا ورز (هکتار)	عملکرد در هکتار (تن)	میانگین زمین زراعتی هر عضو (هکتار)	عملکرد در هکتار (تن)	
گندم آبی	۱/۳	۱/۸	۲/۵	۲/۷	۵۰
گندم دیم	۰/۳	۱/۰	۰/۸	۱/۱	۱۰
برنج	۰/۸	۱/۹	۰/۷	۲/۸	۴۷
خشخاش	-	-	۰/۷	۱۸ کیلوگرم	-
چغندر قند	۰/۵	۱۸	۰/۶	۲۶	۴۴
کل	۲/۹	-	۵/۳	-	-

در حالیکه بهره‌برداریهای فردی مجاز به کشت
این محصول نبوده‌اند.

رها شدن نیروی کار و افزایش مهاجرت؛
یکی از اثرات تشکیل تعاونی‌های تولید، رها شدن
نیروی کار جهت فعالیت‌های عمرانی و در نتیجه
افزایش مهاجرت از روستا به شهر می‌باشد. در عمل
تمامی اعضاء در عملیات تولیدی شرکت ندارند.
برخی از اعضاء ده را بکلی ترک گفته و بمناطق
دیگر، وغالباً " به شهرها مهاجرت نموده‌اند.
گروهی دیگر از اعضاء بطور فصلی و در ایام فراغت
در خارج از مزرعه بکار اشتغال دارند. از زمان
تاسیس شرکت، تعداد اعضاء که فعلاً در تعاونی
کار می‌کنند، بطور قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته
است. از ۳۳۰ کشاورزی که بسال ۱۳۵۴ به یکی از

ملاحظه‌ای افزایش یافته است، بیشترین افزایش
عملکرد مربوط به گندم آبی (۵۰٪) بوده و عملکرد
برنج نیز ۴۷ درصد افزایش یافته است. افزایش
عملکرد بطور عمده در نتیجه دسترسی بیشتر به
سرمایه، آب و بهبود نسبی مدیریت انجام گرفته
در حالیکه کمبود سرمایه و عدم آگاهی از تکنیکهای
جدید، از عوامل پائین بودن عملکرد در نظام
بهره‌برداری فردی بوده است.

چنانچه از جدول ۲ آشکار می‌شود، الگوی زراعتی
و توزیع زمین میان محصولات مختلف در نظام
تعاونی نسبت به نظام فردی تغییر قابل ملاحظه‌ای
نیافته است. مورد استثنائی کشت خشخاش می‌باشد
که یک محصول پردرآمد بوده و اجازه کشت آن بعنوان
امتیازی به تعاونی‌های تولید داده شده است.

زراعتی، اختلاف قابل ملاحظه‌ای وجود داشت. مطالعه دیگری نشان می‌دهد که بهنگام تشکیل تعاونی ۶۶ درصد از اعضا کمتر از سه هکتار، ۴۴ درصد کمتر از دو هکتار، و ۱۸ درصد کمتر از یک هکتار زمین داشتند (۴). چنانچه از جدول ۳ برمی‌آید اکثریت کشاورزان مهاجر (۷۲ درصد) مساحت

دو شرکت تعاونی پیوسته‌اند، ۱۳۵ نفر و یا ۴۱ درصد در طول سه سال به نقاط دیگر مهاجرت نموده‌اند. یکی از عوامل عمده مهاجرت اعضا، اندک بودن میزان زمین آنان بوده است. به سبب آن که تقسیم اراضی میان زارعین به تساوی انجام نگرفته بود، بین آنان از لحاظ مقدار زمین

جدول ۳- رابطه میان مهاجرت کشاورزان عضو، و میزان زمین آنان (۴)

کشاورزان مهاجر		تعداد اعضا	اندازه زمین (هکتار)
درصد	تعداد		
۳۲	۵۹	۶۲	تا ۰/۹۹
۳۹	۷۲	۱۵۵	تا ۲/۹۹
۱۳	۲۲	۶۵	۳ تا ۵
۱۵	۲۷	۴۸	بیشتر از ۵
۱۰۰	۱۸۰	۳۳۰	جمع

علاوه بر عوامل اقتصادی، بایستی عوامل اجتماعی را نیز مورد بررسی قرار داد. ارزیابی زارعین از تعاونی تولید به این سؤال که آیا پیوستن به شرکت برای آنان از چه جهاتی مفید و یا زیان بخش بوده و درجه پیوستگی آنان به شرکت با این سؤال که آیا زراعت تعاونی و یا فردی را ترجیح می‌دهید، مورد بررسی قرار گرفته است. دلایل ارزیابی مثبت و منفی اعضا از تعاونی تولید در جدول ۴ نشان داده شده است. هزینه زیاد تر تولید و محدود شدن آزادی عمل در مقایسه با زراعت فردی، از دلایل عمده ارزیابی منفی تعاونی تولید

زمینشان کمتر از ۳ هکتار بوده و بدین گونه زمین اندک، و در نتیجه درآمد کم، یکی از انگیزه‌های اصلی مهاجرت آنان به شهر بوده است. خاصه اینکه با کشت زمین‌ها بوسیله اعضا ساکن درده، سهمی بابت زمین نیز به آنان تعلق می‌گرفت.

تعاونی تولید از دیدگاه اعضا: تشکیل تعاونی تولید تنها یک تغییر در سازمان تولید نبوده و موقعیت کشاورز را از یک دهقان صاحب زمین با آزادی کامل در تصمیم‌گیری به عضو تعاونی تولید با اختیارات محدود تغییر داده است. به همین رو، در ارزیابی عملکرد تعاونی تولید

بوده است. به سبب استفاده بیشتر از ماشین آلات، افزایش یافته و این امر علیرغم این که هزینه کودشیمیائی و بذراصلاح شده، هزینه تولید بظاهر تولید هر واحد محصول کاهش یافته، یکی از موارد

جدول ۴ - ارزیابی شرکت تعاونی تولید از دیدگاه اعضاء

تکرار	تعداد*	دلایل
ارزیابی منفی:		
۱۵/۳	۴۱	افزایش هزینه تولید
۱۲/۷	۳۴	محدود شدن اختیار و تصمیم گیری
۱۰/۱	۲۷	پائین بودن درآمد
۸/۲	۲۲	توزیع نامتناسب درآمد
۷/۱	۱۹	کمکاری در میان اعضاء گروه
۱/۵	۴	دلائل دیگر
ارزیابی مثبت:		
۱۴/۲	۳۸	دسترسی به ماشین های کشاورزی
۹/۰	۲۴	یکپارچه نمودن زمین های مزروعی
۷/۱	۱۹	افزایش اشتغال
۶/۷	۱۸	افزایش درآمد
۶/۰	۱۶	امکانات رفاهی بیشتر (خانه، بهداشت و غیره)
۲/۱	۶	بدون پاسخ

* - بیش از یک دلیل بوسیله بیشتر پاسخ دهندگان عنوان شده است.

زمین برخی از اعضاء و توزیع نامساوی زمین بوده که ریشه در نحوه اجرای اصلاحات ارضی گذشته داشته است. بنظر می رسد که همکاری میان اعضاء هر گروه اثر مستقیم بر میزان تولید گروهها داشته است. پائین بودن سطح همکاری درون گروهی نیز، یکی از نقاط ضعف دیگری بود که بوسیله برخی از اعضاء

نارضایتی اعضاء از شرکت را تشکیل می داده است این امر نشان می دهد که کشاورزان، کاهش هزینه تولید هر واحد محصول را در نظر نگرفته، و تنها به افزایش هزینه تولید توجه نموده اند. درآمد کم و توزیع نامناسب درآمد، یکی دیگر از موارد شکایات کشاورزان می باشد، که این امر ناشی از کوچک بودن

عنوان شده است. یکپارچه شدن زمین‌های مزروعی از مهمترین دلایل ارزیابی مثبت کشاورزان بوده است. زراعت دسته‌جمعی و استفاده از ماشین‌آلات برای کشاورزان، ساعات فراغت بیشتری را به همراه آورده و در نتیجه امکان اشتغال در مزرعه را افزایش داده است. افزایش درآمد و امکانات رفاهی بیشتر، خاصه خانه‌های جدیدی که کار ساختن آن شروع و تعدادی از آن به اعضاء واگذار شده بود، از عوامل دیگر ارزیابی مثبت اعضاء بوده است.

برای پی بردن به درجه پیوستگی اعضاء با تعاونی تولید، از اعضاء سؤال شد که: "اگر به شما

پنج هکتار زمین، علاوه بر آنچه داده شود، آیا آنرا بطور فردی و یا تعاونی کشت می‌کردید؟" بطوریکه در جدول ۵ نشان داده شده، اکثریت اعضاء (۸۳ درصد) بهره‌برداری فردی و ۱۳ درصد بهره‌برداری تعاونی را ترجیح می‌دادند و این امر نشان‌دهنده ضعف بودن پیوستگی اعضاء با تعاونی تولید می‌باشد. ملاحظه می‌شود که پیوستگی اندک و ارزیابی منفی تعاونی تولید، بخشی ناشی از عوامل اقتصادی و بخش دیگر ریشه‌های اجتماعی دارد. بنابراین در برنامه‌ریزی جهت ایجاد تعاونی‌های تولید، نقطه نظرهای کشاورزان نیز بایستی در نظر گرفته شود.

جدول ۵- سازمان تولیدی مطلوب از دید اعضاء

سازمان تولید	تعداد	درصد
بهره‌برداری فردی	۷۱	۸۳
بهره‌برداری تعاونی	۱۱	۱۳
نمی‌دانم	۳	۴
جمع	۸۵	۱۰۰

از آنچه که ذکر شد، نتیجه می‌شود که تعاونی‌های تولید مورد مطالعه، موجب افزایش عملکرد و درآمد کشاورزان گردیده است. اما این موفقیت‌های اقتصادی سبب پذیرش این نوع سازمان تولید بوسیله کشاورزان نشده است. علت این امر آن

بوده است که هدف‌های کشاورزان در فعالیت‌های تولیدی، صرفاً "اقتصادی نبوده و هدف‌های اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد. از دست دادن آزادی عمل و محدودیت تصمیم‌گیری، از عوامل عمده عدم پذیرش شرکت‌های تعاونی بوده است. افزایش

چنانچه پیش از این اشاره گردید، یکی از اثرات مهم تعاونی های تولید، رها ساختن نیروی کار جهت فعالیت های غیرکشاورزی است. بطور کلی اگر مهاجرت کشاورزان با میزان افزایش اشتغال در بخش غیرکشاورزی هماهنگ باشد، مسأله زیادی ایجاد نخواهد کرد، اما با گسترش بی رویه شهرنشینی در ایران در سالهای گذشته، تعقیب سیاستهای که موجب تشویق مهاجرت می گردد، منطقی نمی باشد. راه حل این مسئله افزایش اشتغال در مزارع تعاونی از طریق ایجاد رشته فعالیت های تازه دامی و زراعی، توسعه صنایع دستی، کارخانه های تبدیل مواد غذایی و صنایع ساختمانی که در مناطق روستائی کمبود آن احساس می شود، می باشد.

مشارکت افراد در اداره امور تعاونی موجب کم شدن ناراضی اعضا می گردد. تشکیل گروه های کوچکتر بطور داوطلبانه بجای گروه های نسبتاً بزرگ در بهبود وضع شرکت موثر می باشد و ممکن است سبب افزایش بهره وری کار گردد. وجود مدیران عالی شایسته، یکی دیگر از عوامل موفقیت تعاونی های تولید بوده و بر درجه پذیرش کشاورزان نیز اثر مثبت دارد. برای غلبه بر مشکل نابرابری درآمد، بایستی کوشش می گردید که اعضاء دارای زمین مساوی باشند. این امر با خرید زمین کسانی که شرکت را ترک نموده و بمناطق شهری مهاجرت نموده و توزیع مجدد زمین میان کسانی که در شرکت باقی مانده بودند، امکان پذیر می گردید.

REFERENCES

مراجع مورد استفاده

- ۱- بانک مرکزی ایران، ۱۳۵۷. گزارش سالیانه و تراژنامه، صفحه ۱۰۴.
- ۲- وزارت تعاون و امور روستاها، ۱۳۵۲. قانون تشکیل شرکتهای سهامی و زراعی، صفحه ۱.
- ۳- وزارت تعاون و امور روستاها، ۱۳۵۶. گزارش فعالیت های شرکت های سهامی و تعاونی های تولید روستائی، صفحه ۱۰۴.
- ۴- وزارت تعاون و امور روستاها، ۱۳۵۷. بررسی تعاونی های تولید فلهیان و گچگران، صفحه ۲.

- 5-Najafi, B. 1975. Foreign investment in Iran with particular reference to agriculture, Unpublished Ph.D. Thesis, Department of Land Economy University of Cambridge: 160-262
- 6- Najafi, B. 1978. Farm Corporation in Iran; A case study, Quarterly Journal of International Agriculture, 1: 38-45.

Study of Some Effects of Formation of Farm Co-Operatives in Mamasani

B. NAJAFI

Assistant Professor, Department of Agricultural Economics, College of Agriculture,
University of Shiraz

Received for publication, July 19, 1981

ABSTRACT

In an attempt to find a suitable model for re-organizing agriculture in Iran, a number of farm co-operatives have been established with the support of the government during 1970-77. The results of this study, made on two of these farm co-operatives in the south of Iran revealed that farm co-operatives have achieved some success on economic grounds. Farmer's income has been increased yearly by 29 percent. The yield per hectare of major crops such as irrigated wheat and rice has been increased by 50 and 47 percent, respectively. Another effect was the increase in the rate of migration and 41 percent of the members have migrated to other places. In spite of some economic success, they have been faced with serious problems, among them notably weak attachment and loyalty of the farmer members to the co-operatives.